

Küresel krizin, ticaretin finansmanı üzerindeki etkileri

ABDURRAHMAN ÖZALP

Yorum / 31/08/2009

Gelişmekte olan piyasaların moralini yükseltmek gerekir, bu önemlidir. Belirsizlik dönemlerinde güven tesis etmek hayati öneme sahiptir. KOBİ'leri finanse etmeyi sürdürmek önemini koruyacaktır. Finansal krizin etkilerine rağmen ülkeler ticareti sürdürmelidir

Bu yılın başlarında WTO (Dünya Ticaret Örgütü)'nun talebi üzerine Milletlerarası Ticaret Odası (International Chamber of Commerce-ICC) tarafından çok önemli bir araştırma yapıldı. Bu araştırmanın amacı dünya çapında görülen finansal ve ekonomik krizin ticaretin finansmanı ürünleri (Trade Finance Product) üzerindeki etkisini görmektir. Anket çalışması İrlanda kökenli bir yazılım şirketi olan Coastline Solutions firmasına yaptırıldı. Bu firma bu anketi elektronik ortamda ICC Bankacılık Komisyonu, Uluslararası Finansal Hizmetler Kurumu (IFSA), Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD), Uluslararası Kredi Kuruluşu(IFC), Asya Kalkınma Bankası(ADB) ve Inter-Amerikan Kalkınma Bankası'ndan katılımcılar ile yaptı. Katılımcılara 27 soru gönderildi ve bu soruları 2007 yılının son çeyreği ile 2008'in son çeyreği arasındaki dönem için cevaplamaları istendi. Bu araştırmaya 59 ülkeden 122 banka katıldı. Bu çalışma için SWIFT (Dünya çapında bankalar arasında elektronik fon transferi sağlayan bir sistemdir) ve Dünya Bankası son dönemlere ait ellerinde bulunan verileri gönderdiler. Toplanan bilgiler analiz edildi, ICC Bankacılık komisyonu ve WTO uzmanlarına sunuldu. Araştırma sonuçları Nisan 2009 tarihinde nihai rapor haline getirilerek dağıtıldı. 'Ticaretin Finansmanı Üzerinde Tekrar Düşünmek 2009 (Rethinking on the Trade Finance 2009)' başlığı altında bir rapor halinde İngiltere başbakanı Gordon Brown ve G20 delegelerine sunuldu.

Bu araştırma içerdiği özgün bilgiler, işlemlerin hacim ve değerlerinin trendleri üzerindeki detaylar ve operasyonel yapılar ve konulara getirdiği bakış açılarıyla ticaretin finansmanı camiasına önemli katkı sağladığı düşünülmektedir. Global krizin etkisindeki dünyada ticaretin finansmanı konusunda yeniden düşünme ve değerlendirme üzerine mutlaka incelenmesi gereken kıymetli bir kaynaktır.

Araştırmaya katılanların yüzde 53'i ticaretin finansmanı operasyonlarının küresel olarak etkilendiğini belirtmişlerdir.

Bu araştırmada anormal gözüken ve şaşırtan bir durum olarak ortaya çıkan mal mukabili yani açık hesap (open account) işlemlerin azlığı olmuştur. Bu araştırmaya göre bankaların aracılık ettiği mal mukabili ihracat işlemlerinin oranı yüzde 13, ithalat işlemlerinin oranı yüzde 12 dir, oysa şimdiye kadar birçok kaynaktan elde edilen bilgilere göre bu oranın yüzde 80 civarında olduğu tahmin ediliyordu. Mal mukabili ve peşin ödeme yöntemlerinde bankalar sadece paranın transferi için aracılık ederler ve çoğu bankada bu ödemeler ticari operasyonların dışında ödeme bölümlerinde yapılır, oysa Tahsiller (Documentary Collections), Akreditifler (Documentary Credits), Teminat Akreditifleri (Standby Letter of Credits) ve Talep Garantileri (Demand Guarantees) daha kompleks ve bazıları kredili işlemler olduklarından dolayı bankaların uzmanlık gerektiren bölümlerinde işleme alınırlar. Bu araştırmaya katılan bankaların ankete

cevap veren bölümleri genelde ticari operasyon bölümleri olduğundan dolayı bu oran düşük çıkmış olabilir.

Buna rağmen yinede mal mukabilinden (Open Account) akreditife (Letter of Credit) bir kayma olduğu gözükmemektedir. Bu da ihracatçıların güvence ihtiyaçlarının arttığını göstermektedir. Bilindiği üzere mal mukabili ödeme yöntemi ithalatçı için avantajlı olmakla birlikte ihracatçı için avantajlı değildir. Mal mukabili ödeme yönteminde ihracatçı tarafından sevk edilen mal ithalatçı tarafından alındıktan bedeli ödenir, ihracatçının güvencesi yoktur. Oysa akreditif ödeme yönteminde ihracatçı için banka güvencesi vardır. Akreditif ödeme yönteminde akreditif açan banka ithalat bedelinin ödenmesi konusunda ihracatçıya güvence verir. İhracatçı akreditif şartlarına uyduğu sürece parasını bankadan alır, ithalatçı ile uğraşmaz.

Vesaik mukabili (Documentary Collection) işlemlerin oranı da yüzde 20 civarında gözükmemektedir. Buda ihracatçıların mal mukabiline göre biraz daha güvenceli aradıklarını göstermektedir. Vesaik mukabili ödeme yöntemi akreditif kadar güvenceli olmasa da en azından ödeme veya kabule kadar bankaların gözetimini (taahhüdünü değil) sağlayan bir ödeme yöntemidir.

Araştırmanın genel olarak verdiği mesajlar şunlardır;

* Dünyada yayılan ve derinleşen bir ekonomik kriz vardır. ICC'nin çalışması ve Dünya Bankası'ndan alınan veriler bunu teyit ediyor. Dünya Bankası'na göre dünya ticareti mal ve hizmetlerde 2009 yılında yüzde 6.1 azalacaktır. Dünya Ticaret Örgütü'ne göre global talepteki daralma imalat sektöründeki ihracatı 2009 yılında hacim olarak yaklaşık yüzde 9 azaltacaktır.

* Yükselen pazarlar (Emerging Markets) global krizden daha fazla etkilenecektir. Asya'da gelişen pazarlara yapılan veya buralardan diğer ülkelere yapılan ticaret finansmanının daha sert etkilendiği gözükmemektedir. SWIF'ten gelen veriler Asya ve Pasifik bölgesinin daha fazla etkilendiğini göstermektedir. Düşük gelirli ülkeler daha düşük mal fiyatları ve havale sayılarıyla etkilenmektedir.

* Tedarik zincirleri arzu edilmeyen yan etkiler göstermiştir. Uluslararası tedarik zincirinde bulunan ihracatçılar alıcıları vasıtasıyla kredilere (prefinansman vs.) erişebildikleri için bu finansal karmaşadan daha az etkilendiler. Yinede gün geçtikçe bu da daha zor olacaktır.

* ICC araştırmasına göre meblağ ve işlem hacminde genel bir düşüş vardır. Bazı bankalar akreditif hacimlerinde düşüş olduğunu bildirmişse de genel olarak mal mukabilinde düşüş vardır ve bu daha da artacaktır. Birçok banka akreditiflerin artacağını bildirmiştir. Bunun nedeni riskli dönemlerde ihracatçıların mal mukabili gibi riskli ödeme yöntemleri yerine daha güvenceli olan akreditif gibi ödeme yöntemlerini tercih etmeye başlamalarıdır. Akreditif ihracatçı ve ithalatçılar için daha dengeli ve banka güvencesi sağlayan bir ödeme yöntemidir.

* Sıkı kredi koşulları ticaretin finansmanına erişimi daha çok azaltacaktır. Araştırmaya katılanların yüzde 51'i mali kuruluşlar için olan kredi limitlerinin 2007'nin son çeyreği ve 2008'in son çeyreği arasında azaldığını bildirmiştir. Aynı dönem için katılımcıların yüzde 48'i banka taahhüdü içeren akreditif, banka garantisi ve teminat akreditifi (Standby Letter of Credit) gibi ürünlerin talebinde artış olduğunu bildirmiştir. Bunun nedeni ihracatçıların yüklemeleri için güvence aramasıdır.

* Bugün ticaretin finansmanı hâlâ canlıdır, ancak sınırlıdır. Likidite eksikliği yeniden risk değerlendirmeleri özellikle gelişen pazarlarda olmak üzere çoğu ülkede avans ve krediler

üzerinde faiz ve maliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Örneğin; araştırmaya katılanların yüzde 52'si 2007'nin son çeyreği ve 2008'in son çeyreği arasındaki dönemde akredifler için teyit taleplerinde artış olduğunu belirtmiştir. Bunun nedeni tabii ki ülke ve amir banka riskini ortadan kaldırmaktır.

* Bankaların ticaretin finansmanı ürünleri için fiyatlamalarında artış gözükmektedir. Bunun nedeni fon maliyetlerinin artması, artan sermaye ihtiyaçları ve artan muhabir riskleridir. Araştırmaya katılanların yüzde 40'ı son iki yılda akreditif, banka garantisi ve standby fiyatlarında önemli bir artış olduğunu belirtmiştir. Sıkı kredi koşulları özellikle gelişen pazarlarda kredi verenlerin kredi faizlerini artırmalarına yol açmıştır.

* Bazı bankalarda akreditif altında ibraz edilen belgelerde rezerv bulmak ve bundan para kazanmak için daha yoğun inceleme yapıldığı görüşmüştür. Araştırmaya katılan bankaların yüzde 48'i akreditif işlemlerinde görevli banka konumunda buldukları sırada haklı olmayan rezerv konuları ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. ICC'nin dört ayda bir yayınlanan akreditif dergisi olan DCINSIGHT dergisinin yaptığı bölgesel (Amerika, Avrupa, Çin ve İsrail) bir çalışmada da bu durumu teyit eden bir sonuç elde edilmiştir. Akreditif altında yapılan ibrazların büyük bir çoğunluğu ilk ibrazda reddedilmiş ve ödeme de güçlük çıkarılmıştır.

* 2009'a bakış negatiftir. 2009 yılında durgunluk nedeniyle negatif bir durum olacağı konusunda mutabakat vardır. Uluslararası ticaret bozulmaya devam edecektir. Küresel talepteki daralma ve çöküşün uzun süreli etkisi olacak ve düzelleme çok yavaş ancak 2010'dan olacaktır. Bu dönemde kısa vadeli (altı aylık) ticaret olacak, uzun vadeli projeler etkilenecek özellikle BRIC ülkelerinde (Hızlı gelişmekte olan ekonomiler, Çin, Rusya, Brezilya ve Hindistan) olmak üzere çok büyük ölçekli projeler ertelecektir.

Araştırmanın sonuç olarak belirttiği hususlar şunlardır;

ICC araştırması mevcut global finansal kriz ile dünya çapında hemen hemen tüm finansal kurumların ve piyasaların etkilendiği teyit edilmiştir. Bu, ekonomik ortam ve ticaret hacimlerinin gelecek aylarda daha çok etkileyeceği açıkça gözükmektedir. Araştırmada alınan cevaplardan öngörüldüğüne göre 2009 yılında değişik bölgelerde önemli ekonomik yavaşlamalar olacaktır. 2010 için yapılan tahminlerde ihtiyatlıdır, birçoğu ekonomik kargaşanın devam edeceğini tahmin etmektedir.

Finansal kuruluşların büyük bir çoğunluğu borç verme politika ve faaliyetlerinde kısıtlamaya gitmiş ve bu da genel olarak finansal piyasalardaki nakit akışı üzerinde negatif etkiler meydana getirmiştir. Eğer durgunluk devam ederse sermaye maliyetlerinin artacağına ve bunun böylece cari trendeleri alevlendireceğine dair endişeler vardır. Bankalar bu ortamda sermaye ihtiyaçlarını en iyi nasıl idare edebilecekleri ve yapılandıracakları üzerinde yoğunlaşıyorlar.

Gelişmekte olan piyasaların moralini yükseltmek gerekir, bu önemlidir.

Belirsizlik dönemlerinde güven tesis etmek hayati öneme sahiptir.

KOBİ'leri finanse etmeyi sürdürmek önemini koruyacaktır. Finansal krizin etkilerine rağmen ülkeler ticareti sürdürmelidir. Ticaretin finansmanının varlığı gelişen piyasaların devamı ve özellikle orta ve küçük ölçekli kurumların kısa dönemli finansmanı için hayati öneme sahiptir.

(1) Rapor metnine şu linkten ulaşılabilir; <http://www.coastlinesolutions.com/survey.htm>

(2) Ödeme yöntemleri konusunda detaylı bilgiler ve riskler için 'UCP 600'in KULLANILMASI VE AKREDİTİF, Türkmen Kitabevi, 3.Baskı' isimli kitaba bakılabilir.

Abdurrahman Özalp: Dış Ticaret Danışmanı, ICC Türkiye Milli Komite Üyesi